

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Oslo: 03.12.2020

Deres ref.: 20/4021 - CHD

Deres dato: 04.09.2020

Høring – Forslag til ny lov om erstatning fra staten til voldsutsatte, og endringer i straffeprosessloven mv.

Landsforeningen for voldsofre, (heretter kalt LFV), vil innledningsvis bemerke at en av statens hovedoppgaver er å gi sine innbyggere sikkerhet og trygghet, samt forebygge og tilrettelegge slik at ingen kommer til skade. Der dette ikke lykkes, kan det anføres at staten skal sørge for at den som rammes av kriminalitet holdes økonomisk skadesløs.

LFV har 40 års erfaring med voldsofferproblematikk og registrerer at departementet nå ønsker å gå tilbake til 70-tallet. På den tiden var det en forskrift som kunne gi en erstatning på opptil kr. 100.000,-. Søknaden om voldsoffererstatning med legeerklæringer ble da sendt gjerningspersonen for godkjenning. Konsekvensene av dette var mange. Det forsterket lidelsene til ofrene ved at gjerningspersonen ble gitt sensitiv informasjon om deres liv og velvære, og innsikt i hvor store lidelser de hadde forårsaket. Da voldsofre ble kjent med at søknaden ble sendt gjerningspersonen var det derfor særdeles få som søkte. Gjerningspersonene opplevde dette som en ren hevnaksjon fra ofrene, da de allerede hadde fått en dom. Konsekvensen av dette ble i mange tilfeller trusler og ny vold. Dette resulterte i at ofre stoppet å søke og trakk i mange tilfeller søknadene sine.

Pr. i dag er det ca. 700 mennesker på flukt i Norge fra sine voldsutøvere. Disse menneskene lever i konstant frykt for sitt liv og helse. Det er en enorm belastning som drastisk reduserer livskvaliteten og hindrer dem i å få etablert et nytt og stabilt liv. En kvinne som er på flukt med sine barn i nesten 15 år gikk til sak mot staten for brudd på menneskerettighetene. Lagmannsretten kom frem til at den langvarige forfølgelsen var en alvorlig og grov krenkelse av kvinnens integritet og at hensynet til ofre er viktigere enn hensynet til gjerningspersonen. Høyesterett konkluderte 25. april 2013 i dom HR-2013-881-A med at det forelå ansvarsgrunnlag og at staten ikke hadde oppfylt sin plikt

til å sikre kvinnen mot forfølgelse. Staten ble dømt for brudd på EMK artikkel 8, Retten til respekt for privatliv og familieliv, og derfor dømt til å utbetale kvinnen millionerstatning. Hun lever fremdeles den dag i dag på hemmelig adresse og i frykt for at gjerningsmannen skal finne henne.

Eksempelvis hadde forslag til den nye loven vært i kraft 2011, før terrorhandlingene til Anders Behring Breivik, ville ofrene fra Regjeringskvartalet og Utøya hatt et langt verre møte med rettssystemet. Da måtte alle ofre og etterlatte individuelt ha måttet søkt etter erstatning fra Breivik direkte. Det er åpenbart at ofre og familie vil legge de grusomme handlingene bak seg. Det ville ha vært til ugunst for dem og måtte ta gjerningspersonen til retten og vekke vonde følelser til liv. Det var åpenbart at Breivik ikke hadde midler til å betale flere hundre erstatningskrav til voldsofre og familie.

I prinsippet skal voldsutøver erstatte de skader de påfører andre. Imidlertid viser det seg at de fleste voldsutøvere ikke har økonomi til å betale erstatning til sine ofre. Dette gjøres verre ved at voldsutøvere ofte er gjengangere i å utøve vold og får flere erstatningskrav. Situasjonen blir særdeles vanskelig i tilfelle det skulle oppstå et nytt terrorangrep og man har flere titalls om ikke hundretalls ofre som ikke får erstatningen de har krav på.

I 1985 undertegnet og ratifiserte Norge FNs prinsipperklæring om rettigheter for ofre for vold og maktmisbruk. Forslag til ny lov er ikke i tråd med FNs prinsipperklæring FN RES 40/34. Se vedlegg 1.

I 1992 fikk LFV i oppdrag fra Justisminister Kari Gjesteby å utarbeide en rapport om voldsoffers erfaringer med offentlige etater i Norge, samt forslag til forbedringer. I denne rapporten foreslo LFV blant annet opprettelsen av et voldsofferfond i tråd med FNs prinsipperklæring.

I 1995 bestemte et enstemmig Storting at det skulle etableres et voldsofferfond i tråd med FNs prinsipperklæring. Det gikk ut på at alle som hadde begått en kriminell handling skulle betale kr 300,- som skulle gå til fondet. Imidlertid evnet ikke departementet å iverksette voldsofferfondet. Hadde dette blitt innført hadde staten tjent mange millioner kroner som kunne ha dekket mye av utgiftene til voldsofre.

Tiltak mot vold har ikke fungert som forventet. LFV er bekymret for økende voldsutvikling i samfunnet og at hjelpe- og rettsapparat ikke er tilfredsstillende. Statens kostnader ved ordningen har økt mer enn Justisdepartementet antok, hovedsakelig grunnet terrorangrepene mot Regjeringskvartalet og på Utøya. Forslaget til den nye voldsoffererstatningsloven vil ikke løse dagens problemer, tvert imot vil den skape flere, og utgiftene vil bli større. Den vil gjøre situasjonen verre enn den var på 70-tallet.

Da voldsoffererstatningen dekker kostnader som følge av en kriminell handling blir det feil å sammenligne denne mot yrkesskadeerstatningsloven og skadeerstatningsloven. Hvis en blir utsatt for vold på arbeidsplassen fungerer yrkesskadeerstatningsloven slik at ofre blir sendt til utredninger for å fastsette en eventuell invaliditetsgrad og tap av arbeidsevne. Dette er et arbeid som foregår over flere år. Man kan ikke konkludere at en skade er varig før det har gått minimum 3-5 år. Dette medfører ingen personlige utgifter for voldsofferet. Tilsvarende gjelder for skadeerstatningsloven. I den nye voldsoffererstatningsloven må ofrene selv bevise langvarig skade. Denne prosessen er tidkrevende, komplisert og ikke minst kostbar. Det vil være uklart og vanskelig for ofre å vite, evne og skaffe nødvendige utredninger og ikke minst midlene for å stadfeste skadeomfanget. Det er grunn til å stille seg spørsmålet om hvorfor det skal være forskjell på om man blir utsatt for vold innen eller utenfor arbeidstiden.

Justisdepartementets påstand om at samlede utbetalinger til voldsofre vil bli på nivå med nåværende forpliktelser er grovt urealistisk. Ved en rettsak etter rask saksbehandling og tiltale mot voldsutøver vil et voldsoffer erfaringsmessig kunne oppnå en lav erstatning for tort og svie. I virkelighet blir vedkommende avskåret fra mulig erstatning for varige men, utvikling av fremtidig PTSD og tap av arbeidsinntekt. Å foreslå at et voldsoffer i tilfelle selv må bekoste advokat for senere sivil søksmål er både uetisk og kunnskapsløst. LFV har liten forståelse for departementets tro på at voldsofres økonomi tilsier å kunne iverksette et sivil søksmål. Dersom et voldsoffer tør igangsette nytt erstatningssøksmål for senskader vil dette sannsynlig resultere i ny vold slik det var på 1970-tallet. Dette tilsier ny anmeldelse, dersom vedkommende tør, ny etterforskning og ny rettsak mot den samme voldsutøver. Justisdepartementets vurdering om at målet er at en rask avklaring vil hjelpe voldsofre i prosessen med å legge en traumatisk hendelse bak seg er selvmotsigende, fordi voldsofre må gå gjennom en ny rettsak er urealistisk og mildt sagt lite gjennomtenkt. Målet gir ingen hjelp for voldsofferet, heller det motsatte.

Når det kreves oppreisning i en strafferettsak må det automatisk legges til et forbehold med krav om at men og tapt arbeidsfortjeneste skal dekkes av voldsutøveren. Praksis i domsavgjørelser er kun erstatning for oppreisning og dokumenterte utgifter, mens eventuelle følger av fremtidig men og tapt arbeidsfortjeneste ikke er medtatt. Dette må søkes senere når det kan dokumenteres. KFV behandler søknad om voldsoffererstatning, betaler erstatning på vegne av staten og krever regress fra voldsutøveren. Hvis den voldsutsatte etter noen år får dokumentert følgeskader, som f.eks. medisinsk invaliditet 15% eller mer, og tap av arbeidsinntekt, kan voldsofre som følge av ny søknad til KFV få dekket erstatning for dette. Erfaring viser at søknader uten hjelp fra bistandsadvokat sjelden får medhold. Erstatningsbeløp som gis er ikke medtatt i den rettslige dommen. Staten ved KFV kan derfor ikke kreve regress fra den tidligere dømte voldsutøver. Justisdepartementet ønsker nå å redusere kostnader til bistandsadvokat, gjennomføre en domsavgjørelse så raskt at følgeskader ikke kan dokumenteres og for deretter å anse

seg ferdig med saken. For å kunne oppnå erstatning for men og tap av inntekt må voldsofferet bekoste advokat og kreve erstatning ved privat søksmål mot voldsutøver. Blir det domsavsigelse med erstatning pålegges det voldsofferet å innkreve erstatningsbeløpet fra voldsutøver. Staten har fraskrevet seg ansvar, og fjernet deler av KfVs oppgaver. Endringene i den nye ordningen vil gi særdeles god grobunn for økte men for voldsofferet. Justisdepartementets forslag er ikke bare uetisk men barbarisk. Tas et forbehold om fremtidig tilleggserstatning for men og tapt arbeidsfortjeneste med i den opprinnelige strafferettsaken kan det kreves regress for senere erstatningsutbetalinger fra staten. KfV kan opprettholde nåværende praksis, nå med mandat å kunne kreve regress for hele erstatningsbeløpet. LFV ser det som en selvfølge at en slik ordning innføres.

Departementet uttaler at ofrene setter livet på vent inntil en domsavgjørelse. Ofrene setter ikke pr. definisjon livet på vent. Livet blir satt på vent på grunn av at de har store skader, og eller er livredde for å møte i retten hvor de møter gjerningspersonen igjen. Mange har så stor angst at gjerningspersonen må forlate rettsalen, samt at ofrene må ha vitnestøtte.

Departementet foreslår at søknad om voldsoffererstatning ikke lenger skal inngå i bistandsadvokatens oppdrag, og at statens ansvar/forpliktelser avsluttes etter første domsavgjørelse. Videre påstås at voldsosofres behov for advokathjelp blir mindre ved å forenkle loven. Bistandsadvokaten er den beste hjelpen og støtteapparat ofre har i dag. Begrenset tilgang til advokathjelp vil være katastrofalt for ofrene. Det er bistandsadvokatene som informerer om rettigheter, og som ofrene har størst tillit til. Mange ofre får som følge av voldshandling hukommelsessvikt, problemer med å konsentrere seg og å klare å innta informasjon de blir gitt. Departementets forslag om at voldsoffererstatning ikke lenger skal inngå i bistandsadvokatens oppdrag viser at forslagstiller ikke har kunnskap, eller svært begrensede kunnskaper om offerreaksjoner.

Ifølge skadeerstatningsloven er barn under 18 år erstatningspliktig for skader de volder forsettlig eller uaktsomt. Foreldre plikter å erstatte skade voldt av barn og unge under 18 år, såfremt de har latt det mangle på bl.a. tilbørlig tilsyn. LFV forstår det slik at pådømt erstatning i liten grad praktiseres innkrevd. LFV mener det skal praktiseres regress fra foreldre til barn og unge under 18 år, som påfører andre skade. Dette som følge av pådømt erstatningsansvar og utbetalt erstatning fra staten på vegne av unge skade- og voldsutøvere som ikke har arbeidsinntekt eller er bemidlet. Slike krav vil med høy grad av sannsynlighet også medvirke til reduksjon i kriminelle handlinger fra barn og unge.

LFV støtter Advokatfirmaet Salomon Johansen AS sitt høringsuttalelse fullt ut. Der etterlyses det også manglende konsekvensutredninger fra departementet, og at de fleste endringsforslag er til vesentlige ulemper og svekkede rettigheter for volds ofre.

Norge er et av de få land i Europa som ikke har et eget støtteapparat for voldsofre. LfV er den eneste norske organisasjon som har blitt godkjent som medlem i European Forum for Victim Services, nå Victim Support Europe, og har representerte Norge på forumets årlige konferanser. Forumet er en fellesorganisasjon med klare retningslinjer som samarbeider blant annet med Europarådet og FN. Departementet har vært med et par ganger som observatører. Deres mål ved å delta var å finne ut av om det å hjelpe voldsofrene var forebyggende. Forumet informerte observatørene inngående om hvor forebyggende dette var. I de fleste europeiske land var offerorganisasjonene høyt verdsatt, da de gjorde en viktig jobb som statsapparatene ikke klarte selv. Derfor fikk alle solid støtte fra staten i hvert sitt land.

Slik det er i dag trenger ikke voldsofre færre rettigheter og et mindre støtteapparat. Tvert imot er dagens ordning svært mangelfull og burde styrkes. Spesielt med tanke på oppreising. Gjennomsnittlig oppreising for voldsofre i 2019 var på kr. 69.100,-. Dette tilsier og at mange får utbetalinger på langt under dette beløpet.

Konsekvenser av departementets forslag om nødvendige innskrenkinger kan åpenbart ikke være utredet av personer med nødvendige kunnskaper om kriminologi og viktimologi. I så tilfelle er dette, etter LFVs syn, en skremmende utvikling for departementets arbeid med lovtekster. Erfaring viser at 40% av voldsofre, som ikke mottar tilstrekkelig hjelp, selv blir voldsutøvere. En stor del blir også uføretrygdet. Det lave oppgjørsbeløpet dekker ikke de utgifter de allerede har hatt i form av behandlinger og medisiner. Det viser seg at de som får dekket tapt arbeidsfortjeneste og menerstatning kommer seg tilbake i jobb. Lav oppreisningserstatning har også medført at voldsofre ikke føler seg noe verdt, og derfor tatt livet av seg. Det som bekymrer mest, er Justisdepartementets ønske og forslag om å redusere voldsofres opparbeidete rettigheter.

Landsforeningen for voldsofre anbefaler følgende tiltak:

- Justis- og beredskapsdepartementet gjør en ny totalvurdering som grunnlag for nytt forslag til ny lovtekst. Saksbehandlere må tilføres mer kunnskap om viktimologi og kriminologi.
- Departementet innkaller høringsinstansene til et samarbeidsseminar der behovene til en ny lov debatteres.
- Det igangsettes omgående tiltak for å forbedre den totale saksbehandling av voldssaker i alle ledd fra anmeldelse til endelig sluttoppgjør fra staten, som også ivaretar voldsofres senskader. Dette innebærer skjerpede prosedyrer og mer opplæring i hele kjeden.
- Reduksjon av kostnadene ved voldsoffererstatningsordningen ivaretas ved innføring av et voldsofferfond som følge av stortingsvedtak i 1995.

- Det praktiseres regress fra foreldre for statens erstatninger som følge av barn og unges voldsutøvelser.
- Det innføres som fast ordning i straffesaken at oppreisning tillegges erstatningsansvar for voldsutøver hvis det oppstår senskader for voldsofferet. Staten gjøres ansvarlig for, på vegne av voldsoffer, å kreve regress fra voldsutøver for senere dokumenterte meneskader og tap av arbeidsinntekt.
- Det innføres en fast mal for erstatning, tilsvarende som benyttes i forsikringsbransjen.

Erfaringer fra disse tiltak vil kunne gi en langt bedre ordning for partene stat og voldsoffer. Deretter imøteser vi departementets nye høring om ny lov om erstatning fra staten til voldsofre.

Med vennlig hilsen
for Landsforeningen for voldsofre

Margit Lømo
daglig leder
sign.

Knut Erik Bjerkeseth
nestleder
sign.

Vedlegg 1: FNs Prinsipperklæring om rettigheter for ofre for kriminalitet og maktmisbruk, FN RES 40/34.